

כ-20 ק"מ מצפון לכופה נמצאת העיר al-Kifl, שם בית כנסת יחזקאל הנביא שתואר על ידי בנימין מסודילה, וכן קברו של יחזקאל, הנערץ גם בימינו.

253. כורסי

אמר רב חנן בר רבא, אמר רב, חמשה בתי עבודת כוכבים קבועין הן. אלו הן: בית בל בבבל, בית נבו בכורסי, תרעתא שבמסנ, צריפא שבאשקלון, נשרא דערביא. (ע"ז יא:)
מ בית נבו שבכורסין
עש בחדאי צריך להיות בכורסי, והוא כורסיף.

ראה: כורסיף.

254. כותא (נהר)

ראה: נהר כותא.

255. כותא (עיר)

עיר קדומה בבבל, לפי המסורת היה אברהם אבינו חבש שם במשך שלוש שנים, בסקודת גמרוד.

אמר רב חנן בר רבא אמר רב, עשר שנים נחבש אברהם אבינו, שלש שנים בכותא, ושבעה בקרדו. (ב"ב צא.)

א בכותי

רשי ד"ה כותא וקרדו: מקומות הם.

במקרא: כותה, כות.

יבא מלך אשור מבבל ומכותה ומעוה ומחמת וספרים וישב בערי שמרון תחת בני ישראל. (מל"ב יז, 24)

ואנשי בבל עשו את סכות בעת, ואנשי כות עשו את גרגל. (מל"ב יז, 30)

שמה השומרי של העיר היה GUDYA-KI, היינו מקום השאולי (גרגל נחשב אל המלחמה והשאולי); שמה האכדי: Kutim, ובאשורית Kutu. יוסף בן מתתיהו (קדמוניות ט, יד, א הערה 317, עמ' קמט) מכנה אותה Xoṓthos; בולגאטה – Cuthi. שרידי העיר הגדולה כותה נחשפו בחפירות הארכיאולוגיות ב"תל-אברהמים", 30

קִמ צפונית-מזרחית לחורבות העיר בבל. ייתכן שלשם הערבי של התל יש קשר עם המסורת היהודית על אברהם אבינו.

העיר כותה שגשגה בימי מלכי בבל ובימי מלכי פרס, וכן בראשית השלטון הסלבקי. מתקופת התלמוד אין ידיעות עליה, חוץ ממה שהובא לעיל. אולם נהר ששמו כותא (ע-ע) היה ידוע, ונוכר בדברי רב חסדא.

אבן-סרפיון מזכיר את העיר וקורא לה Kutha Rabba (ראה מפת לי-סטריינג') על הנהר Nahr Kūtha, 30 קִמ צפונית-מזרחית לעיר בבל. בספרות הארמנית נקראת העיר Kotay (קרויס, פרס ורומי, תשיח, עמ' 25).

256. כלוחית

גירסת כ"י מ, ראה: בי כלוחית.

257. כלח

עיר קדומה באשור, הנזכרת במקרא.

1. מן הארץ שהוא יצא אשור, ויבן את גינה ואת רחבת עיר ואת כלח. ואת רסן בין גינה ובין כלח, היא העיר הגדולה. (ברא' י 11-12)
2. חגי רב יוסף... רחובות עיר זו פרת דמישן, כלח זו פרת דבורסיף, ואת רסן בין גינה ובין כלח היא העיר הגדולה, רסן זה אקטיססן. (יזמא י.)

שלמנאסר I נטש את עיר הבירה אשור ועבר לעיר Kalhu, הבירה השנייה של ממלכת אשור. שרידיה נחשפו בחפירות בתל גמרוד, 35 קִמ דרומית לחורבות גינה, בגדה המזרחית של נהר חידקל.

זיהוי של רב יוסף, יש בהם עירבוב תחומים של אשור ובבל, ונבעו, כנראה, מן הצורך למצוא קשרים בין המקרא ובין המציאות שמסביבם.¹ פרת דבורסיף שבבבל שכנה כ-500 קִמ מדרום לכלח שבאשור.

258. כלנה

1. ויהי ראשית ממלכתו [של גמרוד] בבל וארך ואכר וכלנה בארץ שוער. (ברא' י 10)

1 יהודי כורדיסטאן העיראקית כינו כספריהם ובכתביהם בשם כלח את העיר כרכוך, כנראה כדי להוסיף לה חשיבות.

2. תני רב יוסף... בבב כמשמעות, ארך זה אורכות, ואכד זה בשכר, כלנה זה נסר ניספי.
(יזמא י.)

מ נסר (ב) נסר

ארבע ערים ראשונות היו בשומר: בָּבֶל, אֶרֶץ, אֶפְרָת, נָפֶר.
רב יוסף מזהה את כלנה עם נסר, היינו העיר השומרית הקדומה נסר. עיר זאת היתה
מרכז גדול להתישבות גלי יהודה. בתקופה הסלבקית (במאה השלישית והשנייה לפני
ספה"ג) היתה נסר עיר גדולה, וכן בימי התלמוד. הגאוגרף הערבי אבן סרפיון קורא
לה Niffar. כיום Nifer, 85 ק"מ מדרום לעיר בבב. בתפירות ארכיאולוגיות בניפור
(אבליג, 1914) וגילו תעודות על העלה היהודית בניפור בימי ארתחששתא הראשון
ודריש השני, היינו בימי עזרא ונחמיה.
בחקר הארכיאולוגי אין כל ידיעה על עיר בשם כלנה (בבבב).
ראה: נסר.

259. * כספיא

אין בתלמוד. על הכתוב (ישע' כב 18): "צנוף יצנוף צנופה כדור אל ארץ רחבת
ידי" אומר המדרש (ויקרא רבה ה, קמט, ד): "זו כסיפא" (גירסה אחרת: כסיפא),
ובעקבות זה מפרש רש"י בישעיה: "אל ארץ רחבת ידי, בכסיפא, שם מקום".
שם המקום מקראי: "אוצאה אותם על אדו הראש בכסיפא המקום, ואשימה
בסיהם דברים לדבר אל אדו אחי הנתינים בכסיפא המקום" (עז' ח 17).
לוי (ב', עמ' 370) מזהה את כסיפא של המדרש עם כסיפא של עזרא, ולדעתו זהו
שם של ארץ, אולי Kaspia, סביבות הים הכספי. אולם דעה זו תמוהה: האם הגיעו
שלוחי של עזרא עד לים הכספי? לפי וינקלר, יסודו של השם בבבלי: Kaspiani,
ובשני ארמי-בבלי: "כסיפא", אבל בארמית-ארצישראלית באה במקומה הצורה
"כסיפא"; וינקלר מזהה את כסיפא של עזרא עם קטסיפון.

260. * כסר פניא

אין בתלמוד בבלי, נזכר בירושלמי גיטין ה, ז, ב.

ראה: הרפניא.

1 להבדיל מ-כלנה- שבצפון סוריה: "עברו כלנה וראו, ולכו משם חמת רכה" (עמוס ו 2);
"הלא ככרכמיש כלנו אם לא כארסר חמת" (ישעיה י 9).

261. כפרי (א')

עיר ששכנה כנראה מדרום לסורא. עיר מולדתם של רב, של אביו איבו, של אביו אבא בר אחא בר-סלע, ושל דודיו: חנא, שילא, מרתא ורבי חייא. בימי קרנא ושמואל היה בית-דינו של עוקבא בכפרי. רב חסדא שימש שם ראש ישיבה, לפני שנתמנה ראש ישיבת סורא.

1. איבו וחנה ושילא ומרתא ורבי חייא, כולו בני אבא בר אחא כרסלא [ד"ס: בר סלע] מכפרי הו. (סנהדרין ה.)

מ מכפרי

רשי ד"ה מכפרי: מקום.

2. ואמר ליה רב אושעיא לרבה, כי אולת קמיה דרב חסדא לכפרי, בעי מיניה. (ב"מ ו:)

רשי ד"ה לכפרי: שם מקום. כי אתא לסורא: כשהיה עובר דרך סורא לילך לכפרי.

3. רב חסדא אורי בכפרי, בשני דרב הונא [בסורא]. (עירובין סב:)

4. אמר שמואל... אמר קרנא... אמרו ליה [בני בית המדרש לקרנא]. הא מר עוקבא ובי דיניה בכפרי. אסכוח שדרוה לקמיה דרב. (קידושין מד:)

רשי ד"ה בכפרי: שם מקום סמוך לנו, אם נהרדעא ששמואל שם רחוק ממנו, בא ונשאל למר עוקבא וכו'.

5. כי אתא רב הונא מכופרי. (ב"ב קג.)

מ מבי כפרי ה מכפרי קר מבי כופרי

6. בסורא אזלי ארבעה ארבעה, בכפרי אולן שיתא שיתא. (ב"מ עג.)

כפרי היתה קטנה לעומת סורא, אוסייה חקלאי והפירות זולים בה: 6 סאים בוח, לעומת 4 סאים בסורא. לדעת בנימין מטודילא, ממגדל בבל "חצי יום לכפרי, ושם כמו מאתים יהודים, ושם כנסת ר' יצחק נפחא והוא קבור לפניה. ומשם שלש פרסאות לכנסת יחזקאל הנביא ע"ה... זה המקום על נהר כבר מצד אחד ומצד אחר נהר פרת" (אדלר, כ"י דף סו).

על פי המסורת שקיבל בנימין מטודילא שכנה כפרי באיזור התיישבותה של -הטלה תל-אביב הישבים אל נהר כבר- (יחו' ג 15), היא גילת יהיכין -בארץ כשדים על נהר כבר- (יחו' א 3). ייתכן שכפרי היתה מן היישובים הקדומים של היהודים שנשתקעו בדרום בבל. בעקבות בנימין מטודילא נוכל להגדיר את מקומה של כפרי כך: 3 פרסאות מצפון לקבר יחזקאל הנביא, היינו 3 פרסאות מצפון לעיר al-Kif של ימינו. שם דומה - כופרי - אנו מוצאים כיום בכורדיסטאן העיראקית, 175 ק"מ מצפון לבגדאד, שם הייתה קהילה יהודית עד זמננו (בן-יעקב, קהילות, עמ' 123). ניקוד השם: לו כפרי שט כפרי מת כפרי.

262. כפרי (ב')

עיר בדרום כורדיסטאן העיראקית בגליל כרכוך, 100 ק"מ מדרום-מזרח לכרכוך.

175 ק"מ צפונית-מזרחית לבגדד. לדעת אוברמייאר (עמ' 316) זו עירו של מר עוקבא ובית דינו, אבל אין דעתו מתיישבת עם המסופר בתלמוד, קידושין מד: (ראה לעיל – כפרי א'). בית דינו של מר עוקבא נמצא בכפרי שבקירבת ישיבתו של רב, היינו באזור סורא.

בכפרי שבכורדיסטאן ישבו יהודים גם במאות האחרונות ועד ימינו יושבים בה יהודים (בן-יעקב, קהילות, עמ' 109, 123).

263. כרבין

(גירסת הערוך), ראה: כרכו.

264. כרדו

(גירסת הערוך), ראה: קרדו.

265. כרך (א')

עיר במדי, באזור ניהונד, כערות שמואל.

1. דאמר רבי אבא בר כהנא... ערי מדי זו חמדה וחברותיה. ואמרי לה, זו נהונד וחברותיה. מאי חברותיה. אמר שמואל, כרך, מושבי, חוסקי ורומקי. (קידושין עב.)
מ כרך א כרך
2. וערי מדי... זו ניהר וחברותיה... חברותיה מאן. אמר שמואל, כרך, מושבי, חידקי ודומקיא. (יבמות יז.)
מ כרך

נויכאואר (עמ' 377) משער שזו העיר Charax, לא הרחק מן השערים הכספיים. זיהוי זה מפוקפק מאוד, כי אין להתלות על הדעת שהיא אחת מחברותיה של ניהונד, שהרי ניהונד רחוקת 350 ק"מ מן הים הכספי.

אוברמייאר (עמ' 11) מזהה עם Karag הנמצאת, לפי תיאורו של יאקות, בין ניהונד ובין חמדאן, כשבע פרסאנות מזו וכן מזו. כיום שוכנת Karaj כ-15 ק"מ מצפון לבהיסטון, 85 ק"מ צפונית-מערבית מ-Nahawand, וכן 85 ק"מ דרומית-מערבית מחמדאן (היא אחמטא).

על השם כָּרְךְ אומר פליישר (אצל לוי, ב, עמ' 456): בסורית פָּרְךְ וגם פָּרְכָא,

ביוונית-לטינית Charax, מרכיב זה נמצא בהרבה שמות ערים; המשמעות המקורית של השם היא: "מקום מוקף גדר, קיר או חומה", והשם מסמן "עיר" ולא דווקא "עיר גדולה"; אדרבה, מקומות בבבל שנשתמר בהם גם אחרי הכיבוש הערבי הכינוי كرخ - הם על פי רוב ערים קטנות (לוי, מילת, חיב, עמ' 456).

כרך שבסביבות ניהונד היתה ידועה לטבארי, והוא קבע שהעיר כרך שכנה בין ניהונד ובין חוסקי (נולדקה, טבארי, עמ' 67, הערה 1). וייל (I, 91-92) מזכיר את כרך בין נהונד ובין חוקי.

פונק (1913, עמ' 277) סבור שיש לזהות את "כרך" זו שבמדי עם העיר "קיר", אשר לשם הגלת תגלת פלאסר מלך אשור את אוכלוסי דמשק (מל"ב טו 9), והוא נשען על זהות המשמעות של "קיר" בעברית ו"כרך" בארמית, כגון: קיר מואב (ישע' טו 1) = כרכא דמואב.

ניקוד השם: מת כרך.

266. * כרך (ב')

אין בתלמוד. יישוב או פרזור ממול לכודד, בודה המערבית של נהר חידקל. כרך נזכרת על ידי בנימין מטודיליה: "ובעיר בגדאד כיה בתי כנסיות ליהודים בין בגדאד ואל כרך אשר מעבר לנהר חידקל, כי נהר חולק את המדינה". (אדלר, כ"ד סד).

267. * כרך ספסיון

עיר נמל של מדינת מישן.

אלכסנדר מוקדון יסד את עיר הנמל (ש' 334) במקום שתעלת Eulaeus נכנסת אל נהר חידקל לפני שפכו, וכינוה את העיר אלכסנדריס. אולם היא נהרסה בשיטפון, בהיותה קרובה מאוד לחוף הים, היא עמדה בחורבנה כ-150 שנה, עד שגם נשכח שמה.

אנטיוכוס IV אפיפנס שיקם את העיר, וכינוה אותה "אנטיוכיה". הוא מינה למרשל עליה את Hyspaosines (שנת 165 לפני ססה"ג), והלה בנה את העיר, אך גם היא חרבה בשיטפון. המלך הפרתי Phraates שכבש את בבל (138-128 לפנס"ה) חזר ובנה את העיר וקרא לה Charax Spasinu, על שמו של בונה העיר הקודם היספאסניס (האוסמן, 1967). בשם זה נזכרת העיר אצל יוסף בן מתתיהו